

Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. **9.** Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : постанова Верховної Ради України від 16 січ. 1997 р. № 3/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 10. – Ст. 85. **10.** Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. – Т. 1: Загальна частина / ред. колегія В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юрид. думка, 2007 – 592 с. **11.** Про затвердження Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України : постанова Кабінету Міністрів України від 2 листоп. 2006 р. № 1524 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 44. – Ст. 2949. **12.** Про ліцензування певних видів господарської діяльності : закон України від 1 черв. 2000 р. № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299. **13.** Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 576 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=576-92-%EF&c=1#Current>. **14.** Про затвердження змін та доповнень до наказу Мінекоресурсів України від 30.07.02 р. № 294 : наказ Мінприроди України від 4 жовт. 2004 р. № 375 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 42. – Ст. 2810. **15.** Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії : закон України від 11 січ. 2000 р. № 1370-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 9. – Ст. 68.

Надійшла до редколегії 31.05.2010

УДК 356.35(477)

Б. М. Ринажевський

КОМПЛЕКТУВАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Розглянуто порядок комплектування Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, проаналізовано правове забезпечення призову і прийому за контрактом громадян України до Служби правопорядку.

Рассмотрен порядок комплектования Военной службы правопорядка в Вооруженных Силах Украины, проанализировано правовое обеспечение призыва и приема по контракту граждан Украины в Службу правопорядка.

Recruitment for Military service of law and order in Armed Forces of Ukraine is considered. Legal providing of conscription and taking of Ukrainian citizens to Service of law and order by contract is analyzed.

Поняття «особовий склад Служби правопорядку» для вітчизняної юридичної науки є порівняно новим. Воно виникло в зв'язку зі створенням у Збройних Силах України спеціального правоохоронного органу – Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (далі – ВСП, Служба правопорядку).

У сфері державного управління, до якої належить і Служба правопорядку, під час визначення статусу суб'єкта і об'єкта управління, зв'язків між ними, компетенції та повноважень,

обов'язків і відповідальності можуть вживатися різні поняття, такі як «особа», «особистість», «службовець», «співробітник», «працівник», «індивід», «кадри», «персона», «персонал», «особовий склад», «людина», «громадянин». Маючи різний зміст, вказані поняття визначають певні ознаки статусу людини як члена суспільства. «Особовий склад» – термін, який вживався і раніше, як у радянські часи, так і в незалежній Україні, але він «не відображає змін, які відбулися в суспільстві, внаслідок чого людина, «персона» опинилася в центрі всієї діяльності держави, її оголошено найбільшою соціальною цінністю. Врешті, персонал (від persona – людина) є загальноєвропейським стандартом позначення людей, працюючих в одній організації» [1, с. 308].

Кадри або персонал – це основний штатний склад працівників організації, які виконують різні організаційно-адміністративні, виробничо-технологічні та фінансово-господарські функції.

Кадри державного апарату – особи, які займають посади у державних органах та їх апараті, здійснюючи професійну діяльність щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержуючи зарплату з коштів державного бюджету. Вказані особи є державними службовцями і мають відповідні службові повноваження, їхній статус та загальні засади діяльності визначено Законом України «Про державну службу» [2].

Правовий статус окремих категорій кадрів визначається законами України, зокрема «Про службу в органах місцевого самоврядування» [3], «Про військовий обов'язок і військову службу» [4] та ін.

Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, пов'язаний із захистом Вітчизни. Час проходження військової служби зараховується громадянам України до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

До кадрів (у широкому розумінні) відносять осіб, які постійно або тимчасово у рамках основної професії чи спеціальності на платній основі виконують певні трудові функції в установі, організації чи на підприємстві. До кадрів Збройних Сил відносять командний і рядовий склад, що перебуває на дійсній службі [5, с. 1080].

Чільне місце в кадрах Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до закону, займає особовий склад.

До особового складу Збройних Сил України належать громадяни України, призвані на військову службу і призначені на посади рядового складу, сержантського і старшинського складу та офіцерського складу та курсанти й слухачі військових навчальних закладів, які зараховані до кадрів Міністерства оборони України та інших військових формувань, утворених у

відповідності із законом, яким присвоєно спеціальні звання у порядку, передбаченому ст. 5 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу».

Отже, громадяни України, які відбувають військову службу, згідно із згаданим Законом мають статус військовослужбовців. До них належать: особи офіцерського складу, прапорщики (мічмани), військовослужбовці строкової служби і військової служби за контрактом, військовослужбовці-жінки, курсанти навчальних закладів Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Цивільної оборони, Внутрішніх військ, а також інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України. Усі військовослужбовці займають посади за штатом, мають відповідні військові звання, користуються всією повнотою прав і свобод та виконують обов'язки людини і громадянина, передбачені Конституцією України [6, с. 469].

Управління кадровою роботою в Збройних Силах України має враховувати інтереси різних родів військ, служб, військових частин у забезпеченні особовим складом. Комплектуючи військові підрозділи, кадрові апарати повинні брати до уваги індивідуальні якості кожного військовослужбовця, умови, в яких проходить його служба, пріоритетність завдань і обов'язків, що покладаються на нього за посадою, призначення військової частини чи військового об'єкта, де військовослужбовець виконує службові обов'язки. Усе це вимагає комплексного підходу до вирішення кадрових проблем як під час комплектування Збройних Сил взагалі, так і особливо під час комплектування окремих служб, які виконують спеціальні завдання, передбачені законом.

Виконання обов'язків військової служби, передбачене і здійснюване у складі державних військових організацій, є виконанням державних обов'язків. Сутність і призначення військової служби визначаються сутністю і призначенням держави. Військова служба відображає не лише завдання, функції та основні риси держави, але й покликана їх практично здійснювати. З цією метою держава наділяє військові формування властивими повноваженнями, а громадяни, що проходять військову службу, перебувають на державних військових посадах і отримують заробітну платню від держави [7].

Визначальною рисою військової служби у ВСП є функціонування в державному органі: військовослужбовець, виконуючи специфічні завдання у відповідності до законодавчо закріплених за державними органами функцій, діє від імені та в інтересах держави; взаємовідносини військовослужбовців ВСП здійснюються на підставі властивих для державної служби відносин влади та підпорядкування; правовий статус військовослужбовців ВСП, порядок проходження військової служби у Службі правопорядку визначаються державою. У ВСП реалізу-

ється більшість основних принципів державної служби, визначених Законом України «Про державну службу», оскільки діяльність військовослужбовців має державний характер: служіння українському народові; законність; пріоритет прав людини і громадянина; професіоналізм, компетенція, ініціативність, відданість справі; персональна відповідальність за виконання службових обов'язків і дисципліни.

У ВСП, як і в інших видах військової служби, спільним з державною службою є те, що військовослужбовці: здійснюють за дорученням держави суспільно корисну діяльність; виконують державні доручення в інтересах держави і від імені держави; діють на основі законодавчо встановлених службових відносин у сфері охорони правопорядку, у ході реалізації яких досягається практичне виконання обов'язків, повноважень військовослужбовців та компетенції ВСП; забезпечують дотримання військової дисципліни, яка базується на свідомості кожного військовослужбовця щодо свого військового обов'язку та особистої відповідальності за захист своєї Вітчизни.

Можна виділити наступні особливості, притаманні військовослужбовцеві Служби правопорядку: відповідність спеціальним медичним вимогам, а для тих, хто вступив на військову службу за контрактом, – також і професійно-психологічним вимогам щодо конкретних військово-облікових спеціальностей, задіяних у ВСП, які регулюються законом та іншими нормативно-правовими актами. На них не поширюється дія багатьох норм трудового та інших галузей права; підвищені вимоги до проходження військової служби; більш сувора відповідальність за службові правопорушення; чітка службова підпорядкованість вимогам командирів і начальників; психологічна стійкість, високий морально-духовний і культурний статус військовослужбовця Служби правопорядку, який має бути прикладом поведінки для інших військовослужбовців.

Особовий склад ВСП комплектується офіцерським складом, прапорщиками, сержантами і солдатами відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», а також працівниками Збройних Сил України.

Правове регулювання відносин між державою і громадянами України у зв'язку з виконанням ними конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни здійснюється Законами України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію», іншими законами України, а також прийнятими відповідно до них указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та іншими нормативно-правовими актами щодо забезпечення обороноздатності держави, виконання військового обов'язку, проходження військової служби та статусу військовослужбовців, а також міжнарод-

ними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Стаття 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» визначає, що військовий обов'язок встановлюється з метою підготовки громадян України до захисту Вітчизни, забезпечення особовим складом Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення та Державної спеціальної служби транспорту (далі – Збройні Сили України та інші військові формування), посади в яких комплектуються військовослужбовцями. Військовий обов'язок включає: підготовку громадян до військової служби; приписку до призовних дільниць; прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу; проходження військової служби; виконання військового обов'язку в запасі; проходження служби у військовому резерві; дотримання правил військового обліку.

Виконання військового обов'язку громадянами України забезпечують державні органи, органи місцевого самоврядування, утворені відповідно до законів України військові формування, підприємства, установи і організації незалежно від підпорядкування і форм власності в межах їх повноважень, передбачених законом, та районні (об'єднані районні), міські (об'єднані міські) військові комісаріати (далі – районні (міські) військові комісаріати), військові комісаріати Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, а також територіальні центри (в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві) та філіали (в районах та містах) комплектування військовослужбовцями за контрактом.

Порядок утворення та повноваження територіальних центрів, філіалів комплектування військовослужбовцями за контрактом визначаються положенням, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Громадяни України щодо військового обов'язку поділяються на такі категорії:

- допризовники – особи, які підлягають приписці до призовних дільниць;
- призовники – особи, приписані до призовних дільниць;
- військовослужбовці – особи, які проходять військову службу;
- військовозобов'язані – особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави;
- резервісти – військовозобов'язані, які у добровільному порядку проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України та інших військових формувань.

Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» передбачає, що громадяни України, які приписані до призов-

них дільниць або перебувають у запасі Збройних Сил України, зобов'язані:

1) прибувати за викликом районного (міського) військового комісаріату для оформлення військово-облікових документів, приписки, проходження медичного огляду, направлення на підготовку з метою здобуття або вдосконалення військово-облікової спеціальності, призову на військову службу або на збори військовозобов'язаних;

2) проходити медичний огляд і лікування в лікувально-профілактичних закладах згідно з рішеннями комісії з питань приписки, призовної комісії або військово-лікарської комісії районного (міського) військового комісаріату;

3) проходити підготовку до військової служби, військову службу і виконувати військовий обов'язок у запасі;

4) виконувати правила військового обліку, встановлені законодавством.

Жінки, які мають фах, споріднений з відповідною військово-обліковою спеціальністю, визначеною в переліку, затвердженому Кабінетом Міністрів України, та придатні до проходження військової служби за станом здоров'я, віком та сімейним станом, беруться на військовий облік військовозобов'язаних.

Жінки, які перебувають на військовому обліку, можуть бути призвані на військову службу чи залучені для виконання робіт із забезпечення оборони держави у воєнний час. У мирний час жінки можуть бути прийняті на військову службу тільки в добровільному порядку (за контрактом).

Постійний перехід на контрактну систему комплектування є важливою складовою реформування Збройних Сил України. Нова система комплектування обумовила зростання кількості прийнятих на військову службу за бажанням. Станом на 1 червня 2010 р. 52 % особового складу Збройних Сил України укомплектовано за контрактом. Демократичне суспільство, яке будується в Україні, надає рівні можливості для чоловіків і жінок – це стосується й набору на військову службу. Соціально-демографічна ситуація в суспільстві, наявність значної кількості безробітних, більша частина з яких жінки, сприяли суттєвому зростанню кількості жінок в армії. Перехід армії на контрактну форму комплектування вже неможливо уявити без широкого залучення жінок до військової служби. На кінець 2009 р. в Збройних Силах України кількість військовослужбовців жіночої статі складала 13 % від штатної чисельності. Загалом у Збройних Силах України проходять службу і працюють понад 70 тис. жінок. З них близько 19 тис. – офіцери, прапорщики, військовослужбовці за контрактом та курсанти вищих військових закладів [8].

Військова служба здійснюється громадянами України за наступними видами:

- строкова військова служба;
- військова служба за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського складу;
- військова служба (навчання) курсантів (слухачів) вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки (далі – вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів);
- військова служба за контрактом осіб офіцерського складу;
- військова служба за призовом осіб офіцерського складу.

Строкову військову службу громадяни України проходять відповідно до законів України у Збройних Силах України та інших військових формуваннях з метою здобуття військово-облікової спеціальності, набуття практичних навичок і умінь для збройного захисту Вітчизни.

Виконання військового обов'язку в запасі полягає в дотриманні військовозобов'язаними порядку і правил військового обліку, проходженні зборів для збереження та вдосконалення знань, навичок і умінь, необхідних для виконання обов'язків військової служби в особливий період.

Військовослужбовці, які відбираються на військову службу до підрозділів ВСП на посади офіцерів, прапорщиків та сержантського і рядового складу, проходять добір та перевірку щодо професійної придатності до служби у ВСП. Після професійного добору відповідно до вимог, що затверджуються Міністерством оборони України, кандидати отримують професійну підготовку за фаховими напрямами у навчальному центрі Служби правопорядку [9], розташованому в м. Львові.

Комплектування військовослужбовцями Служби правопорядку здійснюється відповідно до вимог ст. 4 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», яка передбачає, що:

Збройні Сили України та інші військові формування комплектуються військовослужбовцями шляхом:

- а) призову громадян України на військову службу;
- б) прийняття громадян України на військову службу за контрактом.

Порядок комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань військовослужбовцями встановлюється цим Законом та прийнятими відповідно до нього нормативно-правовими актами.

Для доукомплектування Збройних Сил України та інших військових формувань військовослужбовцями на особливий період проводиться планомірна військова підготовка і забезпечується перебування в запасі та військовому резерві необхідної кількості військовонавчених громадян.

Генеральний штаб Збройних Сил України проводить розподіл призовників за станом здоров'я та рівнем освіти пропор-

ційно між Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями.

Чисельний склад військовослужбовців і працівників ВСП не має перевищувати 1,5 % загальної чисельності Збройних Сил України.

Штатний розпис ВСП розробляється Генеральним штабом Збройних Сил України і оголошується наказом Міністра оборони України. Чисельність особового складу окремих підрозділів ВСП в гарнізонах, військових частинах та на військових об'єктах, тобто на території обслуговування, залежить від різних факторів, зокрема від загальної оперативної обстановки в місцях дислокації військових частин, соціально-економічних, демографічних, географічних, кліматичних, криміногенних та інших обставин. Система Служби правопорядку, виконуючи складні й різнобічні завдання, має потребу в спеціалістах різних професій.

Професію слід розуміти як загальне широкое поняття (походить від лат. *profession* – спеціальність), від трудової діяльності, що вимагає певних знань, трудових навичок, умінь, щоб кваліфіковано виконувати певну роботу, предмет постійних занять людини [10].

Професія, як правило, включає в себе ряд спеціальностей, пов'язаних із виконанням більш вузьких функцій, наприклад, професія – інженер-механік, спеціальність – експлуатація і обслуговування двигунів внутрішнього згорання; спеціальність у рамках професії юриста – криміналіст, цивільне право, адміністративне право, кримінальний процес тощо. Розвиток науки і техніки, зміни в соціальному та економічному житті суспільства постійно викликають появу нових і зникнення застарілих професій та спеціальностей.

Правильний підбір кадрів до Служби правопорядку за спеціальностями і відповідне визначення їх функціональних обов'язків мають провідне значення в забезпеченні ефективної діяльності підрозділів ВСП, яким потрібні юристи, економісти, спеціалісти з бухгалтерського обліку та аудиту, психологи, фахівці з дорожнього руху, охорони громадського порядку, пожежної безпеки, інших професій.

Під час вступу на військову службу до ВСП не допускається встановлення певних обмежень або переваг залежно від мови, раси, національності, походження, майнового чи посадового становища, переконань, ставлення до релігії. Рівне право доступу кожному до військової служби у ВСП створює можливість забезпечити особовий склад Служби правопорядку відповідно підготовленим персоналом. Сказане не означає необмеженої реалізації права на вступ до ВСП, а є лише юридичною можливістю, здійснення якої обумовлюється багатьма чинниками.

Відбір кандидатів для комплектування особового складу ВСП має враховувати ряд умов, зокрема:

– громадянство України;

- вік кандидата має бути не молодшим за 18 років;
- наявність певної підготовки з військово-технічних спеціальностей, або професії, необхідної для виконання обов'язків у ВСП;
- моральні якості й фізичний стан, які мають відповідати встановленим вимогам для проходження військової служби у Службі правопорядку;
- уміння зберігати державну та військову таємницю;
- наявність у вступаючого до ВСП належного стану здоров'я;
- інтелектуальний та психічний розвиток вступаючого на службу;
- освіта – вища або повна загальна середня освіта, як виняток – базова загальна середня освіта за спеціальністю, спорідненою з військовою;
- володіння державною мовою, оскільки керівництво, спілкування, діловодство ВСП здійснюється українською мовою.

Ефективність Служби правопорядку зумовлена її кадровим потенціалом, під яким розуміється здатність її військовослужбовців належним чином виконувати службові обов'язки, що досягається шляхом професійної підготовки, набуття практичних навичок і досвіду, використання досягнень науки і техніки, передового досвіду.

Для підвищення якості професійної підготовки офіцерів ВСП доцільно було б здійснювати її в одному з вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України, оскільки короткочасна підготовка у Навчальному центрі ВСП не забезпечує повної готовності військовослужбовця до виконання складних і різнобічних завдань адміністративно-процесуального, кримінально-процесуального, кримінально-правового та оперативно-розшукового характеру, використання запобіжних заходів з протидії злочинності та попередження правопорушень.

Список літератури: 1. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : монографія / О. М. Бандурка. – Х. : Вид-во НУВС, 2004. – 779 с. 2. Про державну службу : закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490. 3. Про службу в органах місцевого самоврядування : закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175. 4. Про військовий обов'язок і військову службу : закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 385. 5. Краткая Российская энциклопедия. – М. : Изд-во Большая Российская энциклопедия, 2003. – 1135 с. 6. Юридична енциклопедія. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана». – Т. 1. – 1998. – 689 с. 7. Корж І. Ф. Військова служба в Україні: вступ, просування, припинення : дис. ... канд. юрид. наук / І. Ф. Корж. – К., 2004. – 118 с. 8. Калагін Ю. А. Фемінізація збройних сил / Ю. А. Калагін // Український соціум. – 2006. – № 5/16. – С. 7–12. 9. Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України : закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 32. – Ст. 225. 10. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. – К. : Міжнародна економічна фундація. – 2000. – 705 с.

Надійшла до редколегії 28.05.2010